

סימן יא

בעליו עמו בשליח ועבד

א. ביאור סוגית הגמרא

כתוב בגמרא בפרק השואל (ב"מ, צו ע"א):

אמר ליה רבינא לרב אשי האומר לשלוחו צא והשאל לי עם פרתי מהו, בעליו עמו בעינן וליכא, או דלמא שלוחו של אדם כמותו ואיכא וכו' שליח פלוגתא ד"ר יונתן ור' יאשיה, דתניא האומר לאפוסטרופוס כל נדרים שתהא אשתי נודרת מכאן ועד שאבא ממקום פלוני הפר לה והפיר לה יכול יהו מופרין, ת"ל אישה יקימנו ואישה יפרנו, דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו.

התוס' (שם, ד"ה שליח) פרשו שהראיה שהביא רב אשי מהפרת נדרים ששם כתוב פעמיים "אישה" ובדין בעליו עמו כתוב גם פעמיים, או שהלשון משמע בנדרים ובשאיילה דוקא הוא ולא שלוחו. עוד שם בגמרא:

אמר ליה רב עיליש לרבא האומר לעבדו צא והשאל עם פרתי מהו. תיבעי למ"ד שלוחו של אדם כמותו, תיבעי למ"ד שלוחו של אדם אינו כמותו. תיבעי למ"ד שלוחו של אדם כמותו, ה"מ שליח דבר מצוה הוא, אבל עבד דלא בר מצוה לא, או דלמא אפילו למ"ד אין שלוחו של אדם כמותו, ה"מ שליח, אבל עבד כיד רבו דמיא. א"ל מסתברא יד עבד כיד רבו דמיא.

ופירש"י עבד דלאו בר מצוה, שאין דיני שואל ומשאל נהגים בו שאין לו כלום בלא רבו. והרמב"ן (בחידושו על אתר) והרשב"א (בחידושו שם) הביאו בדעת רש"י דשליחות נפקא לן מאתם גם אתם. והקשו עליו הרי עבד בר שליחות הוא הואיל ושייך במצוות. ובנמוקי יוסף (בפירושו על הרי"ף, ב"מ, שם, ד"ה וגרסינן בגמ' א"ל רב עיליש וכו') הביא בדעת רש"י והר"ן דעבד אינו בר שליחות, הואיל ואינו בתורת מצות שאילה ושומרים, שאין לו ממון

בלא רבו, (וכפירוש זה נראה מרש"י הנדפס בש"ס). והקשה עליו הרי יתכן שיהיו לו מעות אם נתנו לו ברצון הבעלים ע"מ שהבעלים לא יזכו. בדומה לזה הביא הריטב"א בשם הראב"ד, והקשה עליו בדומה לזה. והם פרשו דלשון הכתוב בעליו עמו שנשנה פעמיים, משמע שצריך שהשליח יהיה דומה לבעלים שחייב במצוות כמותו. ועל פירושם זה הקשה רע"א (דרוש וחיידוש, שם) דאם כדבריהם הרי אם הבעלים הם אשה או עבד והפקידו אצל עבד נאמר ששלוחו כמותו, ולא מצינו חילוק כזה מי הבעלים האם איש או אשה או עבד. ועוד האם אשה לא תוכל להיות שליח להשאל במקום שהבעלים הוא איש, משום שאינה חייבת במצוות כאיש. ונשאר בצ"ע.

עוד נחלקו ראשונים באיזה אופן מדברת הגמ' באמר לעבדו. תוס' (ב"מ, צט ע"א, ד"ה באומר) מפרש דמיירי שהבעלים נשאלו לשואל פרתם ורוצים לשלוח העבד במקומם, ובאופן זה היא בעית הגמ'. אבל הרמב"ם (הל' שאלה ופקדון, פ"ב ה"ה) כתב: "אמר לעבדו הכנעני צא והשאל עם פרתי, הרי זו שאילה בבעלים שיד העבד כיד רבו. נשאל העבד עמה שלא מדעת רבו אינה שאילה בבעלים". הלחם משנה (הל' שאלה ופקדון, פ"ג ה"א) והגר"א (הובאו דבריו ברמב"ם, מהדורת פרנקל, שם, פ"ב ה"ה) פרשו שהרמב"ם חולק על תוס' ומפרש הגמ' כפשוטה באמר לעבדו הכנעני צא והשאל עם פרתי בלי שהבעלים נשאל בעצמו מקודם, והוי שאילה בבעלים, ובלבד שהעבד ישאל מדעת בעלים. וצריך ביאור במאי פליגי.

ב. שיטת הגר"ש שקאפ בגדרי שליחות

בביאור הדברים נקדים דברי הגר"ש שקאפ (שערי ישר, שער ז, פ"ז) שבאר שישנם שני עניינים בשליחות:

א. שמעשה השליח יועיל למשלח משום שהתורה החשיבה מעשה השליח כאילו המשלח עשאו. וענין זה נלמד מהפסוק "כן תרימו גם אתם". ועי"ש שהביא ראיות לסוג זה של שליחות.

ב. סוג אחר של שליחות, כגון בשליחות לקנינים וכדומה, שם מעשה השליח פועל כאילו עשאוהו הבעלים בדרך שהתורה חשבה את השליח כאילו הוא הבעלים, דהיינו במינוי השליח הוא מקבל כח להיחשב כבעלים לנושא השליחות, ומעשה השליח מועיל כאילו היו כאן הבעלים עצמם והיו עושים מעשה זה.

ועיין בדבריו שהוכיח שלענין קנינים וכדו' לא תועיל השליחות מצד שנייחס מעשה השליח למשלח, דאם השליח יקבל גט לאשה ע"י חצירו, בזה אי אפשר לומר שתהיה מגורשת כאילו קבלה האשה הגט בחצר השליח, שהרי אז לא היתה מגורשת, ולהחשיב מעשה השליח המקבל גט לאשה בחצירו כאילו קבלה האשה הגט בחצירה, הרי החצר אינה חצירה. וע"כ חייב אתה לומר שבכגון זה פועלת השליחות כאילו השליח הוא הבעלים, היינו האשה המתגרשת, ולכן חלים הגירושים גם אם השליח מקבל הגט בחצירו. והגר"ש שקאפ ממשיך לבאר סוגיא דידן האומר לשלוחו צא והשאל עם פרתי וכו' איזה סוג שליחות תהיה כאן. והביא דברי רש"י שפירש הגמ' צא והשאל לי היינו בשבילי. ביאור דבריו שבעה"ב אומר לשליח שישאל עצמו לשואל הפרה במקום המשאל, היינו שבעה"ב לא השאל עצמו אלא ששולח שליח שישאל עצמו במקומו. ואם נאמר שכאן מדובר בשליחות בענין א. דהיינו שמעשה השליח מועיל למשלח, הרי בזה אין צריך שיעשה המעשה בשבילו, אלא עצם עשית המעשה כשלוחו מועילה למשלח. כמו בשליחות להפרשת תרומה, הרי אין צריך שהשליח יפריש תרומה בשביל המשלח, רק צריך שיפריש תרומה מהכרי של בעה"ב, ועצם הפרשת התרומה תחיל על התרומה שם התרומה ותתיר הכרי באכילה, וע"כ חייב אתה לומר ששליחות לדין בעליו עמו מצריכה שיעמוד השליח במקום המשלח, דהיינו שהשליח יחשב כבעל הבהמה – המשאל, ובזה שהשליח ישתעבד לשואל הפרה חשוב כאילו הבעלים משועבדים לשואל הפרה והוי בעליו עמו. ועוד שבסוגיא מוכח שגם אם בשליח לא חשוב בעליו עמו, בעבד חשוב כבעליו עמו. ואילו ענין השליחות היה שמעשה השליח יועיל למשלח, אין מקום לחלק בין השליח עבד או שליח סתם. ועיין בדבריו שהביא ראיות נוספות.

הגר"ש שקאפ פירש בעית הגמ' לשיטת רש"י כמו הרמב"ם ודלא כפירוש התוס'. ולשיטתו פרשו רש"י והרמב"ם סוגית הגמ' האומר לשלוחו צא והשאל עם פרתי שהבעלים לא נשאל, רק שולח שליח שישאל עצמו לשואל פרתו. ובעית הגמ' האם חל כאן סוג השליחות שהשליח נחשב כבעלים עצמם, וממילא כשהשליח נשאל, חשוב בעליו עמו כאילו נשאלו הבעלים עצמם, או שאינו חשוב בעלים לענין זה. ובזה נחלקו ר' יאשיה ור' יונתן. לר' יאשיה בנדרים אפטרופוס אינו רשאי להפר נדרי האשה גם כשהבעל מינה אותו שליח להפר, משום דבעינן אישה יפרנו, אישה בלבד ולא שלוחו, דלגבי הפרה אין השליח יכול להיחשב כאישה עצמה. כך הוא לגבי בעליו עמו, אין השליח יכול

להיחשב בעלים, שאם הוא נשאל לשואל הפרה יחשב כבעליו עמו. וכן מדויק לשון הרמב"ם (שם) שכתב וז"ל: "האומר לשלוחו צא והשאל עם פרתי אינה שאילה בבעלים שנאמר אם בעליו עמו" וכו' "הבעלים עצמן לא שלוחן" וכו'. הרי שפירש את הגמ' שהקפידה תורה שיהיו בעלים עצמם עמו לא שלוחם, ואין השליח יכול להיחשב כבעליו לענין זה. ואילו תוס' (אם כי אמרו פירושם לגבי בעיית הגמ' באמר לעבדו לא באמר לשלוחו, נראה שיפרשו אותו פירוש באמר לשלוחו, משום שהגמ' משה שני הענינים כמבואר בגמ') יפרשו בעית הגמ' אמר לשלוחו צא והשאל עם פרתי, היינו השאל במקומי שאני נשאלתי עם פרתי ואתה היה שלוחי והשאל במקומי, זאת אומרת שהשליח ישאל ויחשב כאילו הבעלים מילא בזה שעבודו שנשאל עם פרתי. והוא כענין הראשון בגדרי שליחות שבאר הגר"ש שקאפ, שמעשה השליח מועיל למשלח. והגמ' פשטה לר' יאשיה כשם שגבי נדרים הפרת האפוסטרופוס אינה מועילה כאילו הפר הבעל, כך גם בשאילה, אם נשאל השליח אין זה חשוב כאילו הבעלים מילא בזה השתעבודו ונשאל עם פרתי. אמנם לפירוש זה קשה, מדוע לא תחשב השתעבודות הבעלים בתחילה להשאל כבעליו עמו, וכן הקשה הגר"ש שקאפ עצמו ותירוצו דחוק. ובאמת החתם סופר (בשו"ת חתם סופר, חלק חשן משפט, סי' קסח) פסק לדינא שהסכמת הבעלים להשאל, ועצם העובדה שטרח לחפש שליח שישאל במקומו, חשובים השתעבודות כ"השקני מים" וחשוב בעליו עמו. אך מתוס' משמע שלא כדבריו, שלדבריו אין מקום להעמדת תוס' את בעית הגמ', ולקמן נדון עוד בדבריו. ונראה שהספק בגמרא היה אם שלוחו של אדם כמותו הרי ע"י ששלח שליח חשוב כאילו היה הבעלים משועבד והוי בעליו עמו, אך אם לגבי זה אין שלוחו כמותו, הרי בעצם העובדה ששלח שליח חזר בו הבעלים מהשתעבודו ורצה שהשליח ישתעבד בשליחותו לא הוא עצמו, וזה לא חשוב בעליו עמו.

ג. בירור שיטות הראשונים בבעיית רב עיליש

ונראה שגם בעית רב עיליש באמר לעבדו צא והשאל עם פרתי תתפרש לפי המבואר באופן שונה לדעת רש"י והרמב"ם ולדעת תוס'. רש"י והרמב"ם יפרשו בעית הגמ' אמר לעבדו צא והשאל עם פרתי האם דין העבד כדין שלוחו של אדם כמותו, דהיינו שהעבד חשוב כבעלים לדין בעליו עמו. או שעבד אינו יכול להיחשב כבעליו לענין זה, וממילא אינו חשוב שליח, משום שאינו בכלל שאילה שאין לו ממון בלא רבו, ואינו בכלל אתם גם אתם לענין זה. או דלמא

שעבד אינו חשוב שליח אבל הוא חשוב כיד הבעלים, דיד עבד כיד רבו, וממילא חשוב כאילו הבעלים היו שם. אבל תוס' מפרשים בעית הגמ' דמיירי שהאדון נשאל עם פרתו ושולח עבדו במקומו, הרי ע"כ בעית רב עיליש האם פעולת העבד מתיחסת לאדון ובאמת האדון שאול לשואל פרתו. וצדדי הבעיא אינם אם העבד נחשב כבעלים מגדרי שליחות, שהרי כאן לא מדובר בזה, אלא שהבעלים נשאלו ומבצעים שאילתם בשליחות העבד, ולפירוש זה לא שייך הטעם שאין העבד יכול להיחשב שליח משום שאינו במצות שאילה, שאין בזה נ"מ לבעיית הגמ' לפירוש זה. לכן הם יפרשו שהתורה הקפידה ששליח לענין זה צריך שיהיה חייב במצוות כמשלחו. ועבד שאינו חייב במצוות כאדון אין עבודתו חשובה כאילו עבד האדון, שאינו יכול להיחשב שלוחו. ובזה גם יש לישב מה שהקשה רע"א לפירוש זה שעבד חייב במצוות כאשה, וכי אשה לא תוכל להיות שליח לאיש משום שאינה חייבת במצוות כמותו. שהרי כאן מדובר בשליחות שעבודת העבד תחשב כאילו האדון עבד ומילא שעבודו להשאל, שהרי הקפיד הכתוב על בעליו עמו. ובזה אם השליח שוה למשלח בחיוב המצוות יכול להיחשב בעליו עמו וכאילו האדון עבד. אבל אם חיוב המצוות של השליח אינו דומה לחיוב האדון, הקפידה תורה שלא נוכל להחשיב עבודת השליח כאילו האדון עבד.

ואין להקשות מאשה האם תוכל להיעשות שליח לאיש, כשם שלא יעלה על הדעת שישראל לא יוכל להיות שלוחו של כהן משום שאינו מחויב במצוות כהונה כמותו. שבעצם אין הבדל בחיוב המצוות, רק שכהן מצד היותו כהן חייב גם במצוות כהונה, ה"ה באשה שנהיתה שליח של איש, גם בהם בעצם אין הבדל בחיוב המצוות, רק שאשה פטורה ממצות עשה שהזמן גרמן, אבל בעיקר חיוב המצוות אין הבדל ביניהם, משא"כ בעבד שיש הבדל בעיקר חיוב המצוות בין עבד לבין ישראל. לפי זה מובן גם מדוע נקט רש"י הכתוב אתם גם אתם שיהיה השליח דומה למשלח, והריטב"א ואחרים נקטו בכתוב בעליו עמו. דלרש"י מיירי בשליחות רגילה, שלענין זה צריך השליח להיחשב כבעל הפרה וממילא יהיה בעליו עמו. דין זה שהשליח יכול להיחשב כבעלים אם הוא בכלל המצוה כמו המשלח, נלמד מאתם גם אתם, שהרי זה דין בדיני שליחות, ועיין בשערי ישר שם. אבל תוס' מיירי בסוג שליחות מיוחדת לדין בעליו עמו שהבעלים נשאל ושולח שליח או עבד במקומו שעבודתו תחשב כאילו הבעלים עצמם עבדו ויצאו ידי שעבודם, זוהי הלכה מיוחדת בהלכות שאילה ונלמדת מהכתוב בעליו עמו. גם מה שפשט רבא לרב עיליש מסתברא

יד עבד כיד רבו יפרשו רש"י והרמב"ם שבמקום שהעבד נשאל מדעת רבו חשוב כידו וכחלק ממנו, וממילא חשוב כאילו הבעלים נשאלו, ולא מגדרי שליחות רק מגדר ידו כיד רבו. ואילו תוס' יפרשו שבמקום שבעצם הבעלים נשאלו ושלחו העבד במקום חשוב כאילו שלחו את ידם ועבדו בידם, וממילא מלאו שעבודם והוי בעליו עמו.

אך על שיטת תוס' יש להקשות אם מיירי שבאמת הבעלים הוא שנשאל אלא שבפועל שלח אחר לעבוד במקומו, הרי זו בעצם שאילה בבעלים, שהרי הוא עצמו משועבד להשאל לשואל פרתו רק שמבקש שאחר ימלא שעבודו בעבודה. וכן הקשה בשערי ישר, ותירוצו בדברי התוס' דחוק. ובאמת בשופת חתם סופר (חו"מ, סי' קסח) כתב שכך הוא להלכה, שאם בעהפב השתעבד למצוא מישהו שישאל במקומו חשוב שאילה בבעלים. אבל מדברי תוס' משמע שאין זה חשוב שאילה בבעלים. גם מלשון רש"י שפירש השאל לי – בשבילי משמע דמיירי שהאדון השתעבד להשאל בעצמו או למצוא אחר שישאל בשבילו, היינו במקומו והוא דלא כהחת"ס. וכן בשערי ישר פירש דברי רש"י כמו שהבאנו, והיינו דלא כהחתם סופר.

ונראה לי שב הקושיא על תוס', שהאדון באמת השתעבד אך זה היה קודם שנשאלה פרתו, ובשעת שאילת הפרה כבר יצא האדון ידי שעבודו ששלח שליח או את עבדו להשאל עם פרתו, והרי זהו לשון הגמ' "צא והשאל עם פרתך", היינו שבשעת שאילת הפרה יוצא שלוחו או עבדו להשאל עמה, ובזה לא שייך לראות שעבוד האדון למצוא שליח שיחשב כהשקיני מים, וכדברי החת"ס. שהרי זה היה קודם שאילת הפרה וקיי"ל שבעליו עמו צריך שיהיה בשעת שאילה, לא קודם. לפי זה גם לא קשה קושית השערי ישר שהבאנו שהגמ' מיירי באופן שבשעת השאלת הפרה כבר פסקה שאילת הבעלים ושעבודם, ולכן שאלה הגמ' מה דין השליח שאם שלוחו כמותו חשוב בעליו עמו לשיטת רש"י והרמב"ם לפירושם ולשיטת תוס' לפירושם, והדברים נראים בדברי הגמ' כמו שבארנו.

ד. ביאור מחלוקת הרי"ף והרא"ש

הרי"ף (נה ע"א, בדפי הרי"ף) הביא בעית הגמ' באמר לשלוחו צא והשאל עם פרתך, והוסיף:

ולא אפסיק בה הלכתא בהדיא, אלא מדחזינן לרב עיליש דבעא

מיניה דרבא האומר לעבדו צא והשאל עם פרתי מהו, וא"ל מסתברא יד עבד רבו דמיא, והוי ליה שאילה בבעלים, מכלל דאחר דלא ידו כידו דמיא, לא הוי שאילה בבעלים. וה"ה נמי לענין נדרים אינם מופרים.

הרא"ש (בפרקין, סימן ב) הקשה עליו שאין ראייה מדברי רבא שאמר מסתברא יד עבד כיד רבו, בדבריו אלה לא בא למעט שליח, אלא השיב לרב עיליש לפי דבריו, שאפילו למאן דלית ליה שלוחו של אדם כמותו יד, עבד כיד רבו, וכ"ש לרבי יונתן דהוי שאילה בבעלים דלא גרע עבד משליח אחר. וכן הקשו הרמב"ן (בחידושו על אתר) הראב"ד (הובאו דבריו בחידושי הריטב"א על אתר) הר"ן (בחידושו על אתר). הרמב"ם (הל' שאלה ופקדון, פ"ג ה"ה) פסק כרי"ף, והקשו עליו, ועיין בלחם משנה (שם) מה שרצה לתרץ. בביאור הגר"א (שו"ע, חו"מ, סי' שמו, אות י, בליקוט) ביאר את שיטת הרי"ף שפירש את הנאמר בגמ' תיבעי למ"ד שלוחו של אדם כמותו וכו' כי דברים אלו אינם מדברי רב עיליש שהרי הוא קדם לרב אשי דפשט שליח פלוגתא דרבי יונתן ורבי יאשיה, אלא אלו דברי הגמ'. ודברי רב עיליש היו רק האומר לעבדו צא והשאל עם פרתי מהו, ופשט לו רבא דמסתברא יד עבד כיד רבו, משמע דוקא עבד ידו כיד רבו ולא שליח, ולכן פסקו הרי"ף והרמב"ם שדוקא כששלח עבדו הוי שאילה בבעלים, אבל אם אמר לשלוחו צא והשאל עם פרתי אין זו שאילה בבעלים. ועיין בדבריו שהביא עוד ראיות לשיטת הרי"ף.

ובאמת לביאור זה של הגר"א יהיה לשון הרי"ף מדוקדק, שהביא בעית רב עיליש באמר לעבדו צא והשאל עם פרתי ותשובת רבא מסתברא יד עבד כיד רבו, והשמיט התבועי למ"ד שלוחו של אדם כמותו וכו', שלדברי הגר"א אין הדברים שייכים לבעית רב עיליש, רק הגמ' הוסיפה זאת, ורבא באמת פשט שאלת רב עיליש רק לגבי עבד. ולגבי שליח אפשר לומר שבדין שאילה בבעלים אין שלוחו של אדם כמותו, ולכן כתב שבעיא זו של אמר לשלוחו לא אפשריטא, ומתשובת רבא נראה שדעתו ששלוחו אינו כמותו לענין זה, והיינו כרבי יאשיה. אבל הרא"ש וההולכים בשיטתו פרשו דברי הגמרא תיבעי למ"ד שלוחו של אדם כמותו וכו' כחלק משאלת רב עיליש, וממילא רבא שענה לו מסתברא יד עבד כיד רבו, ענה לפי הבעיא, היינו שאפילו נאמר שאין שלוחו של אדם כמותו בדין זה, לגבי עבד הדין שונה דיד עבד כיד רבו. ולפי זה אין ראייה מדברי רבא לפשוט הבעיא של אומר לשלוחו צא והשאל עם פרתי.

ונראה לומר שמחלוקת הרא"ש והרי"ף גם היא תלויה בהגדרת שליח לדין שאלה בבעלים, כמו שבארנו. אם נדקדק בדברי הרא"ש שכתב דאם שלוחו של אדם כמותו כדברי רבי יונתן לא גרע עבד משליח אחר, דבריו צריכים ביאור דמנין לו כן, הרי הגמ' אמרה דאפילו למ"ד שלוחו של אדם כמותו עבד גרע משליח אחר משום דאינו בר מצוה. וצריך לבאר דהרא"ש ס"ל כשיטת תוס' שבארנו שיטתם דס"ל ששליח לענין בעליו עמו לא צריך שליח שיחשב כבעלים עצמם ויהיה לו כח בעלים, אלא שליח בדין זה הוא שליח שמעשהו יועיל לבעלים כאילו עשו הבעלים עצמם מעשה זה. בסוג שליח כזה אין הבדל אם הבעלים שלח שליח או שלח עבדו, דלמ"ד שלוחו של אדם כמותו השליח והעבד שוים ומעשה שעשו חשוב כאילו עשאוהו הבעלים עצמם. ופירוש הגמ' לשיטת הרא"ש הוא כזה: א"ל רבינא לרב אשי האומר לשלוחו צא והשאל עם פרתי וכו' מיירי שהאדון השתעבד לעבוד עם פרתו ושלח שליח במקומו, ובעית רבינא היא האם נאמר בזה שלוחו של אדם כמותו ועבודת השליח חשובה כבעליו עמו כאילו באמת הבעלים עבדו, או שלענין זה אין שלוחו כמותו, והגמ' פשטה מנדרים שאין שלוחו כמותו.

עוד הביאה הגמ' בעית רב עיליש מרבא אמר לעבדו צא והשאל עם פרתי, שם מדובר לפירוש הרא"ש ותוס' שהבעלים נשאל לשואל פרתו ושלח עבדו במקומו. ולמ"ד שלוחו של אדם כמותו הבעיא היא האם בדין בעליו עמו הקפידה תורה בעליו עצמו ולא עבדו, שאע"פ ששלוחו של אדם כמותו דוקא שליח דבר מצוה אבל עבדו גרע משלוחו, משום שבתורה כתוב בעליו משמע הוא ולא עבדו, או שעבדו כשלוחו דלא גרע עבד משליח דעלמא. ולמ"ד אין שלוחו של אדם כמותו שמא דוקא שלוחו אינו כמותו לענין זה אבל עבדו שיד עבד כיד רבו חשוב כאילו הבעלים עצמם נשאלו. ורבא השיב מסתברא יד עבד כיד רבו, היינו דאם שלוחו של אדם כמותו פשיטא שדין העבד כדין השליח חשוב כאילו הבעלים עצמם נשאלו, ואם אין שלוחו של אדם כמותו מ"מ בעבד אמרינן יד עבד כיד רבו. ולשיטה זו הבעיא של רב עיליש באומר לעבדו נפשטה ממה נפשך, אבל בעית רבינא באומר לשלוחו לא נפשטה, ולכן הקשה הרא"ש על הרי"ף שכתב שגם בעיא קמא נפשטה.

אבל הרי"ף והרמב"ם מפרשים הסוגיא באופן אחר. דבעיא דרבינא באמר לשלוחו צא והשאל עם פרתי היא באופן שהבעלים אמר לשלוחו צא והשאל בשבילי כמו שפירש רש"י וכמו שבאר דבריו בשערי ישר. ובעית הגמ' האם יכול השליח להיחשב כבעלים ממש ויהיה בעליו עמו. בעיא זו לא נפשטה

במקומה. בעית רב עיליש מרבה היא באופן דומה שאמר לעבדו צא והשאל עם פרתי, והבעיא האם כאן חשוב כאילו נשאל הבעלים משום דיד עבד כיד רבו. ורבה פשט בעיא זו דמסתברא יד עבד כיד רבו, והגמ' היא שהוסיפה שהבעיא היא למ"ד שלוחו של אדם כמותו דהיינו למ"ד ששליח יכול להיחשב כבעלים לענין בעליו עמו, האם זה גם בעבד שאינו בר מצוה דהיינו שאינו במצות שאילה כמו שבאר רש"י. ומוזה שאמר רבא מסתברא יד עבד כיד רבו, הרי שעבד אינו חשוב בעלים לענין בעליו עמו, רק משום שידו כיד רבו חשוב כאילו באמת הבעלים היו שם והם שנשאלו, וממילא נפשטה הבעיא הראשונה שבדין בעליו עמו אין אומרים שלוחו של אדם כמותו, וזהו מה שכתב הרי"ף.

ה. הסבר המחנה אפרים – יד פועל עדיפה על שליחות

לפי הדברים הללו נוכל להבין דברי המחנה אפרים (הל' שלוחין ושותפין, סי' יא) הדין במי שעושה מעקה לגגו ע"י פועל גוי האם יברך על עשיית מעקה. וכתב שאע"פ שאין שליחות לעכו"ם, פועל הרי הוא כעבד שידו כיד בעה"ב ולכן חשוב כאילו בעה"ב עצמו בונה המעקה ויכול לברך עליו. ועי"ש שהאריך להוכיח הדבר. וכתב דה"ה לאפוטרופוס שהמהרש"ך כתב בתשובה על אפוטרופוס שתפס עבור היתומים שזכו משום דידו כידם, ואם כן ה"ה אם האפוטרופוס השאיל פרת היתומים ונשאל אתה ונאנסה יפטר השואל משום דחשוב בעליו עמו, הרי שהאפוטרופוס בעלים לענין זה. ואם כן ה"ה פועל גוי דחשוב בעליו עמו משום דידו כיד בעה"ב. רע"א (בהגהות לשו"ע, חו"מ, סי' שמו, ס"ו) כתב עליו שדבריו צע"ג. וכונת רע"א לומר שמדברי הראשונים מוכח שדין עבד כדין שליח ועדיף משליח שאפילו למ"ד ששלוחו של אדם אינו כמותו, מודה בעבד דידו כיד בעה"ב. אבל פועל גוי שאין בו דין שליחות כלל, דאתם גם אתם כתיב למיעוטי גוי, איך אפשר להחשיבו כשליח משום דידו כיד בעה"ב. ולכן כתב רע"א שדברי המחנה אפרים צע"ג. אבל אפשר לומר בכונת המחנה אפרים שהוא מפרש הסוגיא כרמב"ם והרי"ף שעבד אינו דומה לשליח כלל. שליח מקבל כח הבעלים וגוי אינו יכול לקבל כח שליח משום שנתמעט מפרשת שליחות. אבל עבד אינו מועיל מכח שליחות ואינו מקבל כח הבעלים כלל אלא שידו כיד בעלים וחשוב כאילו הבעלים עשו המעשה בידיהם, וכך הם מפרשים יד עבד כיד רבו, ואם נחשיב פועל כעבד אם כן גם בפועל גוי חשוב כאילו עשה בעה"ב המעקה בידיו ויכול בעה"ב לברך על עשיית מעקה. בזה אתי שפיר הראיות שהביא במחנה אפרים מדיני זכיה שגם בה לא מצינו שגוי יכול לזכות לישראל ואעפ"כ ע"י פועל גוי יכול

הישראל לזכות. וכן במקום שחב לאחרים אין השליה יכול לזכות ומ"מ פועל יכול לזכות לבעה"ב, וע"כ זה משום שיד פועל כיד בעה"ב וה"ה לעשיית מעקה וכמבואר בדבריו, עיי"ש.